

Мукачівський державний університет
Факультет туризму та готельно-ресторанного бізнесу
Кафедра суспільних дисциплін

Методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять
з дисципліни
«Міжнародне право»
для студентів
денної форми навчання
спеціальності 7. 14010301; 8. 14010301
«Туризмознавство»

Мукачєво
2016

ББК 67.9я73

М54

Міжнародне право: Методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять / Укладачі О.Ю. Кампі, О.О. Малець. – Мукачево: МДУ, 2016. – 36 с. (1,5 авт.арк).

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою Мукачівського державного університету, протокол № __ від «__» _____ 2016 р.

Обговорено і схвалено на засіданні кафедри суспільних дисциплін, протокол № __ від «__» _____ 2016 р.

Укладачі: *О.Ю. Кампі, кандидат юридичних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
О.О. Малець, кандидат історичних наук, доцент,
Мукачівський державний університет*

Відповідальний

за випуск: *Л.І. Капітан, зав. кафедри суспільних дисциплін
доктор історичних наук, професор,
Мукачівський державний університет*

Рецензент: _____

Видання містить плани семінарських занять, ключові поняття, тестові завдання, рекомендовану літературу, а також методичні вказівки до семінарських занять з дисципліни «Міжнародне право»

Для студентів денної форми навчання спеціальності «Туризмознавство».

© Кампі О.Ю., Малець О.О.

© МДУ

Зміст

Передмова	4
Методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять.	
Загальні положення	6
Тема 1. Міжнародне право як особлива система норм	
.....	8
Тема 2. Суб'єкти міжнародного права	12
Тема 3. Норми та принципи міжнародного права	16
Тема 4. Право міжнародних договорів	
20	
Тема 5. Територія в міжнародному праві	24
Тема 6. Міжнародне економічне право	
28	
Рекомендована література	33

Передмова

Вивчення дисципліни «Міжнародне право» є важливим компонентом навчальної програми для студентів спеціальності «Туризмознавство». Розвиток міжнародних зв'язків і співробітництва на міжнародній арені передбачає вдосконалення міжнародно-правового регулювання відносин між державами, а також між державами та міжнародними організаціями. Розвиток туризму багато в чому визначається рівнем співробітництва між суб'єктами міжнародного права на світовій арені. Саме в межах міжнародних відносин відбувається вироблення єдиних підходів до розуміння різноманітних аспектів туризму, стимулювання урядів до вдосконалення законодавчої бази, сприяння розвитку співпраці між країнами, що в кінцевому підсумку забезпечить максимально повну реалізацію потенціалу туризму як елемента міжкультурної комунікації.

Програмою передбачено вивчення дисципліни «Міжнародне право» студентами денної форми навчання за спеціальностями 7. 14010301 «Туризмознавство» та 8. 14010301 «Туризмознавство» у 9 семестрі. З урахуванням змісту сучасної системи знань про державно-правові явища та особливостей організації навчального процесу дисципліна «Міжнародне право» складається з двох частин: ч. 1. Загальна частина; ч. 2. Особлива частина. У першій частині розглядаються: основні поняття та категорії міжнародного права; норми та принципи міжнародного права; правосуб'єктність суб'єктів міжнародного права; особливості міжнародно-правової відповідальності. Частина друга присвячена характеристиці окремих галузей міжнародного права, включаючи право міжнародних договорів; міжнародне морське право; дипломатичне та консульське право; міжнародне повітряне право; міжнародне економічне право тощо.

Місце навчальної дисципліни в загальній структурно-логічній схемі підготовки спеціаліста визначається її інтегральним характером, міждисциплінарним дискурсом, тісним зв'язком з комплексом гуманітарних та базових, а також фахових дисциплін. Програма курсу враховує раніше набуті студентами під час вивчення дисципліни «Правознавство» та інших дисциплін знання.

Метою вивчення дисципліни «Міжнародне право» є ознайомлення студентів з особливостями, основними поняттями, категоріями, інститутами та галузями міжнародного права, включаючи право міжнародних договорів; міжнародне морське право; дипломатичне та консульське право; міжнародне повітряне право; міжнародне економічне право тощо.

В результаті вивчення даного курсу студент повинен:

знати:

- предмет міжнародно-правового регулювання;
- сутність та зміст основних категорій та понять, інститутів міжнародного права;
- сутність та види суб'єктів міжнародного права;
- сутність та класифікацію норм міжнародного права, джерела та принципи міжнародного права;
- поняття та види міжнародних правопорушень;
- види і форми міжнародної відповідальності, застосування санкцій та контрмір;
- міжнародні стандарти прав і свобод людини, міжнародно-правові питання громадянства;
- поняття та структуру міжнародного договору, стадії укладання міжнародних договорів, підстави недійсності міжнародних договорів;
- режими території в міжнародному праві;
- принципи, суб'єкти та джерела міжнародного економічного права;
- міжнародно-правовий режим туризму та послуг у даній сфері;
- поняття, джерела та принципи міжнародного морського права;
- види морських просторів, поняття та правовий режим континентального шельфу;
- поняття та джерела дипломатичного і консульського права;
- поняття та види дипломатичних представництв, поняття та види консульських установ;
- поняття міжнародного повітряного права та його принципи;
- правовий режим повітряного простору.

вміти:

- узагальнювати, систематизувати та сприймати інформацію щодо розвитку міжнародних відносин та міжнародного права;
- враховувати норми міжнародного права при забезпеченні дотримання законодавства суб'єктами права;
- визначати в певних діях порушення прав людини згідно з міжнародними актами;
- застосовувати міжнародні договори при реалізації норм в професійній діяльності.

Методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять. Загальні положення.

Семінар - це загальнонавчальна назва широко застосовуваного виду занять з різноманітних навчальних дисциплін, частіше - з гуманітарних наук. Семінарське заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у вищому навчальному закладі, яке проводиться у формі дискусії навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінари проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою. Головна мета семінарських занять - опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

Основними завданнями семінарських занять є:

- закріплення у студентів теоретичних знань;
- оволодіння студентами науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- залучення студентів до науки, наукових досліджень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень і висновків;
- формування в них правового світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики державно-правового будівництва в країні.

Види проведення семінарських занять можуть бути різноманітними. Вони залежать від типу семінару, змісту і особливостей теми, складу студентів. Найбільш поширеними видами на семінарі є: розгорнута бесіда; виступи з рефератами, доповідями; диспут у формі діалогу; круглий стіл тощо.

Треба пам'ятати, що якість семінару перш за все залежить від підготовки студентів до нього, тому при підготовці до семінару кожен студент повинен уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття; прочитати і продумати свої лекційні записи, які відносяться до теми семінару; вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу; скористатися при потребі консультацією

викладача; скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

Деякі питання роботи на семінарі:

- переважну більшість семінарських занять буде проведено у формі інтерактивної дискусії, під час якої викладач здійснює поточний контроль якості знань студентів, перевіряє виконання завдань з їх самостійної роботи;
- семінарське заняття починається вступним словом викладача, в якому він розкриває значення теми і цілі заняття, форми і методи його проведення;
- студент, розкриваючи зміст того чи іншого питання теми семінарського заняття, повинен пов'язувати матеріал з актуальними проблемами сучасності, розглядати правові явища з позиції Конституції, джерел міжнародного права та чинного законодавства України, наводити приклади;
- студенти повинні уважно слухати виступи своїх однокурсників і оцінювати, наскільки глибоко розкриті питання. Це дає можливість кожному присутньому на семінарі висловити свою точку зору та подолати прогалини, які мали місце у відповіді. Активна участь на семінарських заняттях прищеплює навички участі в дискусії, аналізі різних точок зору, вмінню відстоювати свою позицію;
- після закінчення виступу студента відбувається обговорення проблеми. При цьому викладач не тільки направляє обговорення на розкриття вузлових питань, але і дає змогу виступити усім учасникам семінару;
- закінчується семінарське заняття заключним словом викладача, в якому аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі студентів на семінарі, дається завдання на наступне заняття.

Тематика та плани семінарських занять

Змістовий модуль 1. Загальна частина

Тема №1. Міжнародне право як особлива система норм.

План семінарського заняття

1. Поняття та особливості міжнародного права.
2. Джерела міжнародного права.
3. Система міжнародного права.
4. Функції міжнародного права.
5. Міжнародне право як наука.

Ключові поняття: міжнародне публічне право, предмет міжнародного права, об'єкт міжнародного права, джерела міжнародного права, структура міжнародного права, система міжнародного права, галузь міжнародного права, інститут міжнародного права, норма міжнародного права.

Методичні рекомендації

При з'ясуванні поняття та особливостей міжнародного права необхідно зазначити, що ця самостійна система права має якісні відмінності від національних систем права, насамперед щодо предмета правового регулювання, щодо суб'єктів, щодо джерел, а також способу утворення норм та порядком їх застосування. Предметом міжнародно-правового регулювання є міжнародні відносини, які складають основу міжнародної системи, що разом з міжнародним правом включає держави, їх об'єднання, а також інших суб'єктів міжнародного права. Якщо мова йде про міжнародні відносини, слід мати на увазі, що не всі існуючі тут зв'язки і відносини регулюються нормами міжнародного права. Сфера дії останніх охоплює лише відносини, метою або результатом яких є встановлення юридично значущих прав і обов'язків держав, що беруть участь у цих відносинах, або інших суб'єктів міжнародного права.

Під джерелом міжнародного права слід розуміти об'єктивовану форму, в якій містяться юридично значущі правила, застосовні для визначення прав і обов'язків суб'єктів міжнародних відносин. Основним методом, який використовується для вироблення міжнародних норм, є узгодження інтересів, поглядів, позицій суб'єктів

міжнародного права, тобто пошук своєрідного компромісу. Дана діяльність на міжнародній арені здійснюється в основному в рамках переговорного процесу і подальших узгоджених дій на національному рівні. Винятком з даного правила є еволюційний і швидкий спосіб формування міжнародного правового звичаю. До основних джерел відносяться також загальні принципи права, які знаходять своє застосування в разі потреби правового регулювання міжнародних відносин. Статут Міжнародного Суду у ст. 38 передбачає в якості допоміжного засобу також судові рішення і доктрини найбільш кваліфікованих спеціалістів з публічного права. Практика також відносить рішення міжнародних конференцій і резолюції міжнародних організацій як допоміжне джерело міжнародного права, але тільки у випадку якщо вони спрямовані на встановлення і закріплення нових правил взаємовідносин суб'єктів міжнародного права на міжнародній арені. Судові рішення міжнародних органів носять подвійний характер: з одного боку - це акт застосування права, а з іншого - джерело права, але з іншим механізмом створення (наприклад, держави можуть підписати договір про державний кордон або ж Міжнародний Суд ООН своїм рішенням визначить кордон між цими державами).

Міжнародне право є самостійною складною системою. Системний характер міжнародного права пояснюється тим, що його елементи тісно взаємопов'язані і взаємодіють, утворюючи певну цілісність. Система міжнародного права - це сукупність взаємопов'язаних елементів (загально визнаних принципів і норм, інститутів і галузей), які регулюють відносини між суб'єктами міжнародного права. Ядро сучасного міжнародного права становлять його принципи (вирішення міжнародних спорів мирними засобами, невтручання у внутрішні справи будь-якої держави, співробітництво держав тощо).

Функції міжнародного права - це способи та форми впливу міжнародного права на міжнародні відносини, які зумовлені об'єктом, предметом і методом правового регулювання, правами та обов'язками суб'єктів і його джерелами. За характером впливу на суспільні відносини функції міжнародного права поділяють на регулятивну, охоронну, інформаційну.

Міжнародне право і наука міжнародного права - це тісно пов'язані соціальні явища, але не тотожні. Міжнародне право - це система норм, які об'єднані в інститути та галузі й регулюють суспільні відносини, що складаються на міжнародній арені. А наука - це система ідей, поглядів, концепцій про закономірності розвитку природи,

суспільства і мислення, тобто сфера дослідницької (а не регулятивної діяльності), спрямована на отримання нових знань у певній галузі. Такою галуззю в даному випадку є міжнародне право

Визнання пріоритету міжнародного права на міжнародній арені проявляється у зростанні ролі суверенних держав і міжнародних організацій в міжнародній системі і в посиленні впливу загальноновизнаних принципів на внутрішньодержавне право. Вивчення змісту даної теми, з'ясування змісту основних понять має пріоритетне значення для пізнання наступних тем і всього курсу міжнародного права.

Тестові завдання для організації самостійної роботи над темою.

1 рівень (Одиничний вибір варіантів відповідей)

1. Об'єктом міжнародного публічного права є:

- a) будь-які міжнародні відносини;
- b) цивільно-правові відносини;
- c) порівняльно-правові відносини;
- d) міжнародні міжвладні відносини держав.

2. З наведеного нижче не належить до галузей міжнародного права:

- a) міжнародне гуманітарне право;
- b) міжнародне морське право;
- c) порівняльне кримінальне право;
- d) міжнародне космічне право.

3. Міжнародне право регулює відносини:

- a) між фізичними особами;
- b) між державами та міжнародними міжурядовими організаціями;
- c) між міжнародними організаціями і фізичними особами;
- d) між фізичними та юридичними особами;
- e) між міжнародними неурядовими організаціями.

4. До основних джерел міжнародного права відносяться:

- a) міжнародні звичаї;
- b) загальні принципи права;
- c) рішення Європейського суду з прав людини.

5. Яка із названих ситуацій (відносин) підпадає під сферу міжнародно-правового регулювання:

- a) візит делегації вітчизняного університету до іноземного університету;
- b) сесія Асоціації Міжнародного права в Гаазі;

- c) приватний візит громадянина України Іваненка до своїх родичів до Республіки Польща;
- d) візит Президента України до США.

2 рівень (Множинний вибір варіантів відповідей)

6. З перерахованих форм джерелами міжнародного права є:

- a) міжнародний договір;
- b) міжнародно-правовий звичай;
- c) загальні принципи міжнародного права;
- d) судові рішення і документи з міжнародного права;
- e) резолюції — рекомендації міжнародних організацій;
- f) рішення Європейського суду з прав людини.

7. До допоміжних джерел міжнародного права відносяться:

- a) рішення міжнародних судів;
- b) міжнародна політика;
- c) міжнародна правосвідомість;
- d) міжнародний звичай;
- e) доктрини найбільш кваліфікованих фахівців із міжнародного публічного права.

8. Які з наведених елементів складають міжнародний звичай:

- a) формальна визначеність;
- b) відсутність такої норми у світовому правопорядку;
- c) інкорпорація;
- d) переконаність суб'єктів міжнародного права в юридичній обов'язковості цієї норми;
- e) постійна практика держав та міжнародних організацій.

9. Міжнародне право регулює відносини, що виникають між:

- a) державами та державоподібними утвореннями;
- b) державами та міжнародними міжурядовими організаціями;
- c) державами та міжнародними міжурядовими організаціями;
- d) міжнародними організаціями і фізичними особами;
- e) фізичними та юридичними особами;
- f) міжнародними неурядовими організаціями.

10. До змісту поняття «міжнародна правотворчість» не включається:

- a) процес імплементації норм міжнародного права до законодавства держави;
- b) голосування з питання про прийняття резолюції Генеральної Асамблеї ООН;
- c) процес створення норм міжнародного права;
- d) прийняття рішення міжнародним судом.

Література:
[1, с. 10-48; 4, с. 9-23]

Тема №2. Суб'єкти міжнародного права.

План семінарського заняття

1. Поняття та види суб'єктів міжнародного права.
2. Держава – основний суб'єкт міжнародного права. Особливості правосуб'єктності держав.
3. Правосуб'єктність міжнародних організацій.
4. Правосуб'єктність народів, націй, що борються за свою незалежність. Правосуб'єктність державоподібних утворень.
5. Міжнародно-правове визнання як інститут міжнародного права.
6. Юридичне становище фізичної особи в міжнародному праві.

***Ключові поняття:** суб'єкт міжнародного права, міжнародна правосуб'єктність, елементи міжнародної правосуб'єктності, правоздатність, дієздатність, деліктоздатність, види суб'єктів міжнародного права, міжнародна правосуб'єктність державоподібного утворення, правосуб'єктність фізичних і юридичних осіб.*

Методичні рекомендації

Як вже зазначалось, предметом міжнародно-правового регулювання є міжнародні відносини, а основні їх учасники - суб'єкти міжнародного права.

Вивчення першого питання теми доцільно почати з поняття суб'єкта міжнародного права, визначивши попередньо, в чому полягає змістова різниця категорії «суб'єкт права», яка подається в загальній теорії держави та права, та в міжнародному публічному праві. Суб'єкти міжнародного права - це учасники міжнародних відносин, врегульованих нормами міжнародного права, які володіють міжнародними правами та обов'язками, а також здатні нести відповідальність за порушення норм міжнародного права. Далі слід сформулювати ознаки суб'єкта міжнародного права, проаналізувати їх, більш детально зупинившись на такій ознаці, як міжнародна правосуб'єктність та її зміст. Зокрема, під міжнародною правосуб'єктністю розуміють органічне злиття в його статусі суб'єктивних прав і обов'язків, а також можливість самостійно

використовувати їх на практиці та нести в необхідних випадках міжнародно-правову відповідальність.

Необхідно перерахувати суб'єктів міжнародного права (ними, зокрема, визнаються: суверенні держави; народи і нації, що борються за незалежність з метою створення самостійних держав; державоподібні утворення (Ватикан); міжнародні міжурядові організації), дати загальну характеристику кожного з них та провести їх класифікацію за різними підставами.

Основними правами суб'єктів міжнародного права є: вступ і підтримання правовідносин один з одним, участь у створенні міжнародно-правових норм, захист свого міжнародного статусу. Основним обов'язком суб'єктів права є добровільне дотримання основних принципів і норм міжнародного права.

Основними суб'єктами міжнародного права є держави, тому слід звернути увагу на способи їх утворення, на визнання держав, на їх правонаступництво та інші характерні риси цих політичних утворень.

Теоретичний і практичний інтерес представляє проблема функціональної правосуб'єктності міжнародних організацій. На відміну від держав, міжнародні організації є специфічним суб'єктом міжнародного права. Так, вони не володіють суверенітетом і своєю територією. Вступати у міжнародно-правові відносини така організація може лише у межах своєї компетенції, визначеної в її засновницькому документі - статуті (договорі, угоді). Відповідно до засновницьких актів міжнародних організацій держави-члени можуть мати свої представництва при них, а представництво організацій у вказаних державах - відносно рідкісне явище. Спеціальна правоздатність міжнародних організацій полягає також у тому, що вони не можуть бути стороною у спорі, який розглядається Міжнародним Судом ООН. Відомо, що такою стороною може бути тільки держава. Всі ці факти свідчать про те, що спеціальна правоздатність міжнародних організацій відрізняється від універсальної правоздатності головних суб'єктів міжнародного права - держав.

Питання про правосуб'єктність народів, націй, що борються за свою незалежність, слід почати з визначення нації і народу. Далі необхідно перейти до характеристики змісту їхньої міжнародної правосуб'єктності. Тут потрібно пам'ятати, що не всі нації і народи є суб'єктами міжнародного права, а лише ті з них, які борються за своє національне визволення в межах реалізації права на самовизначення. В даному питанні студент повинен показати знання наступних основних аспектів проблеми: який зміст міжнародної правосуб'єктності нації

(народу), з якого моменту виникає і в якій момент припиняється її (його) міжнародна правосуб'єктність; хто виступає від імені нації (народу) на міжнародній арені; який обсяг міжнародних прав і обов'язків нації (народу). Ядром міжнародної правосуб'єктності нації є національний суверенітет, отже, в цьому питанні необхідно дати його визначення, вказати, як національний суверенітет співвідноситься з народним і державним суверенітетом і які існують способи його здійснення.

Державоподібні утворення (квазідержави) є похідними суб'єктами міжнародного права, оскільки так само, як і міжнародні організації, створюються первинними суб'єктами – суверенними державами. Створюючи державоподібне утворення, держави наділяють їх відповідним обсягом прав і обов'язків. У цьому виявляється принципова відмінність квазідержави від основних суб'єктів міжнародного права. В іншому державоподібне утворення володіє всіма ознаками, властивими суверенній державі: власною територією, державним суверенітетом, вищими органами державної влади, наявністю власного громадянства, а також здатністю виступати в якості повноправного учасника міжнародних правовідносин.

Стосовно чотирьох названих видів суб'єктів міжнародного права можна сказати, що їх правосуб'єктність є загальновизнаною. Водночас у юридичній літературі ведуться дискусії про міжнародну правосуб'єктність індивідів (фізичних осіб) і міжнародних неурядових організацій (МНУО). Тривалий час у радянській правовій літературі домінувала думка про те, що індивіди, як і МНУО, є суб'єктами внутрішньодержавного права відповідної країни і мати міжнародну правосуб'єктність не можуть. Проте все більшого розповсюдження набуває інша точка зору. Відповідно до неї існують певні міжнародні угоди, наприклад, у галузі захисту прав людини і гуманітарного права, які наділяють індивідів правами самостійно звертатися до органів ООН або регіональних організацій з метою захисту порушених прав (Факультативний протокол № 1 до Пакту про цивільні і політичні права 1966 р., Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.) або які покладають відповідальність безпосередньо на фізичних осіб за міжнародні злочини (Статут Міжнародного воєнного трибуналу 1945 р.). Іншими словами, індивіди стають учасниками міжнародних відносин, врегульованих нормами права, тобто суб'єктами міжнародного права. Це стосується і МНУО, причому міжнародна правосуб'єктність як індивідів, так і МНУО обмежена правозастосовною сферою. Правотворчі функції на

міжнародній арені мають лише загальновизнані суб'єкти міжнародного права.

Інститут визнання - один з найважливіших інститутів сучасного міжнародного права. Поряд з визнанням держав і урядів в даний час все активніше застосовується визнання міжнародних організацій та органів національно-визвольної боротьби. Визнання має важливе політичне значення і серйозні юридичні наслідки. Акт визнання не тільки декларує факт появи нової держави, уряду, але і сприяє стабілізації їх міжнародного становища та реалізації основних прав, що належать їм незалежно від їх визнання.

Тестові завдання для організації самостійної роботи над темою.

1 рівень (Одиничний вибір варіантів відповідей)

1. Згідно якої теорії нові держави стають суб'єктами міжнародного права після їх визнання:

- a) декларативної теорії;
- b) теорії солідаризму;
- c) теорії трансформації;
- d) конститутивної теорії.

2. Положення якої теорії визнання визначають, що нові держави стають суб'єктами міжнародного права внаслідок самопроголошення, незалежно від того, чи визнали їх інші держави:

- a) дуалістичної теорії;
- b) революційної теорії;
- c) теорії трансформації;
- d) декларативної теорії.

3. Суб'єктом міжнародного права є:

- a) Міжнародний Комітет Червоного Хреста;
- b) Ватикан;
- c) Міжнародна федерація футболу;
- d) Генеральний секретар ООН.

4. Для визнання правосуб'єктності народів та націй, що борються за своє національне визволення та створення самостійної держави, необхідно:

- a) наявність органів виконавчої влади;
- b) визначення території, на якій передбачається створення незалежної держави;
- c) делімітація кордонів території, на якій передбачається створення незалежної держави;

d) наявність органів політичного керівництва.

5. До похідних суб'єктів міжнародного права відносяться:

- a) транснаціональні корпорації;
- b) політичні і громадські об'єднання та рухи;
- c) біженці;
- d) міжурядові організації.

2 рівень (Множинний вибір варіантів відповідей)

6. Види визнання в міжнародному праві:

- a) визнання держави;
- b) визнання уряду;
- c) визнання органів опору;
- d) визнання національно-визвольних рухів.

7. Державоподібними утвореннями є:

- a) нації і народи, що борються за самовизначення;
- b) Ватикан;
- c) Мальтійський орден;
- d) міжнародні міжурядові організації.

8. З перерахованого нижче виберіть істотні ознаки держави:

- a) населення;
- b) суверенна влада;
- c) територія;
- d) грошова одиниця;
- e) наявність армії.

9. Визнання держав де-факто не може спричинити за собою встановлення між ними:

- a) консульських відносин;
- b) дипломатичних відносин;
- c) дружніх стосунків;
- d) відносин правонаступництва.

10. Перехід прав і обов'язків від однієї держави до іншої відбувається в наступних випадках:

- a) при виникненні нового суб'єкта міжнародного права;
- b) при об'єднанні декількох держав в одну;
- c) при поділі однієї держави на кілька нових;
- d) тільки за рішенням Ради Безпеки ООН.

Література:

[1, с. 293-343; 4, с. 36-57; 10; 21]

Тема №3. Норми та принципи міжнародного права.

План семінарського заняття

1. Поняття, особливості, структура та види норм міжнародного права.
2. Поняття та класифікація принципів міжнародного права.
3. Принципи, які забезпечують підтримання міжнародного миру та безпеки (незастосування сили або загрози сили; мирного вирішення міжнародних суперечок; територіальної цілісності держав; непорушності кордонів).
4. Загальні принципи міждержавного співробітництва (суверенної рівності держав; невтручання у внутрішні справи; рівноправності і самовизначення народів; співробітництва держав; поваги прав людини; сумлінного виконання міжнародних зобов'язань).

***Ключові поняття:** принцип права, принцип міжнародного права, самовизначення народів, територіальна цілісність, суверенітет, права людини, невтручання, непорушність державних кордонів, мирне вирішення міжнародних спорів, міжнародне співробітництво, виконання міжнародних зобов'язань, норма міжнародного права, структура міжнародно-правової норми, класифікація норм міжнародного права, норми *jus cogens*, норми-принципи, кодифікація міжнародного права, механізм реалізації норми міжнародного права.*

Методичні рекомендації

Вивчаючи норми міжнародного права, необхідно пам'ятати, що всі вони мають однакову юридичну силу, проте їх прийнято поділяти на імперативні та диспозитивні. Імперативні норми (норми *jus cogens*) - це правила, закріплені в Статуті ООН та в інших основних джерелах міжнародного права. Визначення імперативних норм *jus cogens* дано у ст. 53 Віденської конвенції про право міжнародних договорів: «Імперативна норма загального міжнародного права є нормою, що приймається і визнається міжнародним співтовариством держав у цілому як норма, відхилення від якої неприпустимо і яка може бути змінена тільки наступною нормою загального міжнародного права, що має такий же характер». Від цих норм держави не можуть відступати навіть за взаємною згодою. Диспозитивні норми також мають обов'язкову силу, проте держави можуть укладати договори, що встановлюють нові взаємовигідні правила, що не порушують інтересів інших держав. За сферою дії норми міжнародного права поділяються на універсальні, регіональні та локальні. Універсальні норми

регламентують відносини з участю всіх або переважної більшості держав світу. Такі норми, наприклад, містяться в Статуті ООН, Віденській конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. та ін. Регіональні норми регламентують відносини за участю держав, які належать до одного географічного регіону. Прикладом таких норм є Договір про Європейський союз 1992 р. Локальні норми регулюють взаємовідносини двох або декількох суб'єктів міжнародного права.

Сутність сучасного міжнародного права проявляється в його основних принципах, сукупність яких характеризує основу міждержавних відносин у певний історичний період. Будучи критерієм законності всіх інших міжнародно-правових норм, вони визначають якісні особливості всієї системи норм сучасного міжнародного права, взаємини двох або декількох суб'єктів міжнародного права.

Основні принципи міжнародного права - це загальновизнані норми, що мають найбільше значення для правильного розуміння не тільки сутності міжнародного права, але і змісту міжнародних відносин даної епохи. Основні принципи сучасного міжнародного права закріплені у Статуті ООН, у Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН в 1970 р., Декларації принципів Заключного акту Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.75 р. У вищезазначених міжнародно-правових актах сформульовано 10 основних принципів, зміст і значення яких детально аналізується у підручниках з міжнародного права та монографічних виданнях.

Для розкриття сутності основних принципів і кращого засвоєння їх змісту в міжнародно-правовій літературі їх класифікують за категоріями. Однак така умовна класифікація не обов'язкова, оскільки всі принципи як загальнообов'язкові норми діють у взаємозв'язку і взаємозалежності. Обов'язковою вимогою до студентів є засвоєння сутності принципів, вміння їх тлумачити з метою застосування та формулювання на їх основі прав і обов'язків держав та їх органів. Важливим при розкритті кожного принципу уявляється вміння студента показати його історичний розвиток та зміст в сучасному міжнародному праві, а також співробітництво держав у забезпеченні додержання цього принципу.

Необхідно звернути увагу, що формулювання основних принципів міжнародного права і закріплення їх у Статуті ООН та інших міжнародно-правових актах - це колективна робота всього міжнародного співтовариства. Засвоєння змісту і значення основних

принципів міжнародного права дає можливість глибше зрозуміти різноманіття форм співробітництва держав.

Тестові завдання для організації самостійної роботи над темою.

1 рівень (Одиничний вибір варіантів відповідей)

1. Формально визначені правила поведінки суб'єктів міжнародного права – це:

- a) норми міжнародного права;
- b) міжнародна ввічливість;
- c) міжнародна правосуб'єктність;
- d) історія міжнародного права.

2. Юридично обов'язкова сила норм міжнародного права закріплена принципом:

- a) *leges experiential facit*;
- b) *pacta sunt servanda*;
- c) *political legibus, non leges politis adaptandal*;
- d) *convention facit jus*.

3. За юридичною силою норми міжнародного права поділяють на:

- a) матеріальні та процесуальні;
- b) імперативні та диспозитивні;
- c) норми-принципи, норми-цілі, норми-установлення;
- d) універсальні, регіональні, партикулярні.

4. За функціями у правовому регулюванні норми міжнародного права поділяють на:

- a) матеріальні та процесуальні;
- b) норми-принципи, норми-цілі, норми-установлення;
- c) імперативні та диспозитивні;
- d) універсальні, регіональні, партикулярні.

5. Основні принципи міжнародного права є нормами:

- a) диспозитивними;
- b) застосувальними;
- c) декларативними;
- d) імперативними.

2 рівень (Множинний вибір варіантів відповідей)

6. За сферою дії норми міжнародного права поділяють на:

- a) універсальні;
- b) партикулярні;
- c) диспозитивні;
- d) імперативні;
- e) договірні;

- f) звичаєво-правові;
- g) регіональні.

7. До числа основних принципів міжнародного права належать принципи:

- a) загальної поваги прав людини;
- b) мирного вирішення міжнародних спорів;
- c) принцип незастосування сили або погрози силою;
- d) забезпечення рівності прав чоловіків і жінок;
- e) суверенної рівності держав;
- f) територіальної цілісності держав.

8. Найбільш авторитетні міжнародно-правові документи, що закріплюють основні принципи міжнародного права, — це:

- a) Статут ООН;
- b) Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами у відповідності до Статуту ООН;
- c) Заключений акт Ради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р.;
- d) Паризька хартія для нової Європи 1990 року.

9. Відповідно до принципу незастосування сили або погрози силою, кожна держава зобов'язана утримуватися у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування:

- a) проти політичної незалежності будь-якої держави;
- b) проти порядку ведення судочинства;
- c) з метою вирішення міжнародних спорів;
- d) під час надзвичайного стану;
- e) проти територіальної цілісності будь-якої держави.

10. У яких з перелічених випадків Статут ООН передбачає можливість застосування сили:

- a) якщо станеться збройний напад на Члена Організації, до тих пір, поки Рада Безпеки не прийме заходів, необхідних для підтримки міжнародного миру і безпеки;
- b) за рішенням держав СНД;
- c) за рішенням Ради Безпеки ООН у випадку загрози миру, будь-якого порушення миру чи акту агресії;
- d) за рішенням постійних членів Ради Безпеки у випадку загрози миру, будь-якого порушення миру чи акту агресії;
- e) за рішенням держав G7 у випадку загрози миру, будь-якого порушення миру чи акту агресії.

Література:
[1, с. 161-243; 4, с. 58-64; 9; 21; 25]

Змістовий модуль 2. Особлива частина

Тема №4. Право міжнародних договорів.

План семінарського заняття

1. Міжнародний договір та право міжнародних договорів.
2. Укладення міжнародних договорів.
3. Дія і застосування договорів.
4. Припинення та призупинення дії міжнародних договорів.
5. Забезпечення виконання міжнародних договорів.

Ключові поняття: *міжнародна угода, право міжнародних договорів, трактат, конкордат, акт, пакт, меморандум, конвенція, декларація, структура міжнародного договору, стадія укладання договору, повноваження ex-officio, договірна ініціатива, аутентичність, парафування договору, правки до договору, застереження, прийняття, приєднання до договору, ратифікація, денонсація, промультгація, депозитарій, недійсність міжнародного договору, pacta sunt servanda, анулювання договору, пролонгація міжнародного договору, тлумачення договору, перегляд договору.*

Методичні рекомендації

При вивченні цієї теми слід звернути увагу, що «Право міжнародних договорів» - це самостійна галузь міжнародного права, що визначає порядок укладення, дії, призупинення, поновлення та припинення міжнародних договорів.

Основними питаннями, на які потрібно звернути особливу увагу при вивченні даної теми, є:

- визначення поняття міжнародного договору, його юридичної природи;
- умови дійсності міжнародного договору, які в якості головного критерія визначають його відповідність основним принципам сучасного міжнародного права.

Вивчення процесу становлення норм міжнародного права, зміцнення юридичної основи сучасних міжнародних відносин відбувається через удосконалення міждержавних відносин і прийняття нових правових актів. Міжнародний договір є основним джерелом міжнародного права. Міжнародний договір - це явно виражена угода

між двома або декількома суб'єктами міжнародного права, що регулює їхні відносини шляхом утворення взаємних прав і обов'язків у політичній, культурній та інших сферах. Це - родове поняття, що охоплює всі міжнародні угоди, які можуть мати різні найменування та форми: договір, угода, пакт, трактат, конвенція, декларація, комюніке, протокол та ін. Чітко встановленого значення тих чи інших назв не існує. Незалежно від найменування, всі договори мають однакову юридичну силу.

Основними джерелами права міжнародних договорів є: Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р.; Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів 1978 р.; Віденська конвенція про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р. Необхідно мати на увазі, що положення, які стосуються порядку укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України містяться також в Конституції України та Законі України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р.

Необхідно також звернути увагу на порядок і стадії укладення міжнародних договорів: переговори, прийняття тексту договору та встановлення його автентичності, значення інституту ратифікації та його сутність, способи припинення дії договору, розкрити поняття «анулювання» та «денонсація». Всі ці положення знайшли своє відображення у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.

Слід звернути увагу, що вступ договору в силу пов'язаний з часом початку дії нових міжнародно-правових норм. Практичний інтерес представляє знання умов дії договорів, їх тлумачення, порядок припинення та призупинення їх дії.

Тестові завдання для організації самостійної роботи над темою.

1 рівень (Одиничний вибір варіантів відповідей)

1. Відповідно до Віденської Конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., текст міжнародного договору приймається за згодою:

- a) хоча б однієї держави, яка бере участь у його складенні;
- b) більшістю держав, які беруть участь у його складенні;
- c) всіх держав, які беруть участь у його складенні;
- d) 1/2 держав, які беруть участь у його складенні.

2. Назвіть спосіб вираження згоди на обов'язковість договору, відповідно до Віденської Конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.:

- a) обмін дипломатичними листами;
- b) вербальна домовленість сторін;
- c) усна домовленість сторін;
- d) приєднання до договору.

3. Вкажіть, з якого моменту ратифікаційні грамоти, документи про прийняття, затвердження або приєднання означають згоду держави на обов'язковість для неї договору:

- a) депонування у депозитарію;
- b) обміну ними між двома державами;
- c) пропозицією залучення депозитарію;
- d) обміну ними під час конференційних обговорень.

4. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. поширюється:

- a) лише на міжнародні організації;
- b) на будь-яких учасників міжнародних відносин;
- c) лише на держави та міжнародні організації;
- d) лише на держави.

5. Вкажіть правильну відповідь, яка відповідає положенням Віденської Конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.: "Учасник не може посилається на положення свого _____ права як на виправдання для невиконання ним договору."

- a) цивільного;
- b) звичаєвого;
- c) внутрішнього;
- d) кримінального.

2 рівень (Множинний вибір варіантів відповідей)

6. Міжнародні договори щодо об'єктів регулювання поділяються на:

- a) науково-технічні;
- b) регіональні;
- c) багатосторонні;
- d) двосторонні;
- e) економічні;
- f) універсальні (загальні);
- g) політичні.

7. Міжнародні двосторонні договори набувають чинності:

- a) за наслідками їх схвалення міжнародним співтовариством;

- b) в день їх реєстрації в ООН;
- c) в день обміну ратифікаційними грамотами;
- d) після закінчення встановленого строку з дня обміну ратифікаційними грамотами.

8. Міжнародні договори за колом учасників поділяються на:

- a) односторонні;
- b) двосторонні;
- c) багатосторонні;
- d) двосторонньо-імперативні.

9. Міжнародні договори, які не підлягають ратифікації або затвердженню, набирають чинності:

- a) після закінчення певного терміну в разі підписання;
- b) з дати підписання;
- c) з вказаної в договорі дати;
- d) в день їх реєстрації в ООН;
- e) в день обміну ратифікаційними грамотами.

10. Які з перелічених документів є міжнародними договорами:

- a) Статут ООН 1945 р.;
- b) Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй 1970 р.;
- c) Визначення агресії. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 1974 р.;
- d) Римський статут міжнародного кримінального суду 1998 р.;
- e) Віденська Конвенція про право міжнародних договорів 1969 р.

Література:

[2, с. 9-38; 4, с. 74-94; 5; 6; 8; 21; 27; 33]

Тема №5. Територія в міжнародному праві.

План семінарського заняття

1. Режими території в міжнародному праві.
2. Державна територія. Державний кордон, його види та порядок визначення.
3. Міжнародна територія. Територія з особливим міжнародним режимом.
4. Правовий режим Арктики та Антарктики.

Ключові поняття: *територія, класифікація територій, державна територія, міжнародна територія, територія зі змішаним*

режимом, космічний простір, суверенітет, територіальне верховенство, міжнародно-правовий режим, способи зміни державної території, анексія, дебеляція, державні кордони, делімітація, демаркація, квазідержавна територія, анклав, острів.

Методичні рекомендації

Вивчення теми необхідно розпочати із засвоєння змісту принципів міжнародного права: територіальна цілісність держав, непорушність кордонів, мирне вирішення спорів, а також таких понять, як «територія держави» і «територіальне верховенство».

Проблема території завжди була однією з найбільш гострих і складних у міжнародному праві, тому що територія - це не лише простір, але й необхідний атрибут держави, матеріальна основа життєдіяльності народу, що її населяє, і людства в цілому. В міжнародному праві термін «територія» означає будь-який простір, не тільки сухопутний, але і водний, як наземний, так і підземний (наприклад, надра), а також повітряний (атмосфера).

Засвоївши значення «територіальних» понять, необхідно розглянути питання про склад території, про правовий режим трьох її частин: сухопутної, водної і повітряної. Слід нагадати, що найбільш складний характер має водна територія, тому необхідно ознайомитися з першими трьома частинами Конвенції ООН з морського права 1982 р.

При вивченні питань суверенітету держав над територією (територіальне верховенство), основну увагу треба приділити законним підставам володіння територією і способам зміни території держави, а також розглянути протиправні зазіхання окремих держав щодо чужих територій.

Міжнародні території (території з міжнародним режимом) являють собою ділянки простору, на які не поширюється суверенітет жодної держави (напр., відкрите море та повітряний простір над ним, Міжнародний район морського дна, Антарктика, космічний простір з Місяцем та іншими небесними тілами включно). Особливістю правового режиму міжнародних територій є те, що вони, по-перше, не належать жодній державі, а по-друге, вони відкриті для дослідження та використання згідно з нормами міжнародного права усіма державами на основі принципу їх рівності.

Певний інтерес представляє вивчення правового режиму Арктики. Арктика - це північна полярна область Землі, що включає країни материків Євразії та Північної Америки, майже весь Північний Льодовитий океан з островами (крім прибережних островів Норвегії), а

також прилегли частини Атлантичного та Тихого океанів. Арктика поділена на п'ять секторів, які належать 5-ти приарктичним державам – Російській Федерації, США, Канаді, Данії та Норвегії. Правовий режим Арктики базується на нормах міжнародного права й національного законодавства арктичних держав. В Арктиці діють ряд універсальних конвенцій (Конвенція ООН з морського права 1982 р., Чиказька конвенція про цивільну авіацію 1944 р., Договір про заборону випробувань ядерної зброї в трьох середовищах 1963 р. та ін.); одна регіональна конвенція - Угода про збереження білих ведмедів 1973 р. Однак, на відміну від Антарктики, не існує міжнародно-правового акту, що визначає статус арктичного регіону в цілому.

Вивчення правового режиму Антарктики доцільно почати з аналізу Договору про Антарктику від 01.12.1959 р. В Антарктиці не застосовується секторальний поділ. Згідно з Договором Антарктика використовується винятково в мирних цілях. Забороняються будь-які заходи військового характеру: створення військових баз і укріплень, проведення військових маневрів, випробування будь-яких видів зброї. Договір перетворює Антарктику не тільки в демілітаризовану, а й нейтралізовану територію, на якій забороняється військова діяльність.

Тестові завдання для організації самостійної роботи над темою.

1 рівень (Одиничний вибір варіантів відповідей)

1. До складу державної території належать:

- a) територіальні води;
- b) прилегла зона;
- c) космічний простір, Місяць та інші небесні тіла;
- d) виключна економічна зона.

2. Сухопутна територія держави не охоплює її:

- a) материкову частину;
- b) острови, які знаходяться в межах її територіального моря;
- c) територіальне море;
- d) архіпелаги.

3. Процедура встановлення лінії проходження державного кордону на місцевості у теорії міжнародного права отримала назву:

- a) редемаркація;
- b) демаркація;
- c) делімітація;
- d) узгодження.

4. До територій зі змішаним режимом відносять:

- a) виключну економічну зону;

- b) територіальні води;
- c) Антарктику;
- d) відкрите море;
- e) прилеглу зону;
- f) космічний простір, Місяць та інші небесні тіла.

5. До територій з міжнародним режимом (міжнародні території спільного користування) належать:

- a) космічний простір, Місяць та інші небесні тіла;
- b) прилегла зона;
- c) внутрішні води держав;
- d) територіальні води;
- e) виключна економічна зона;
- f) відкрите море.

2 рівень (Множинний вибір варіантів відповідей)

6. Види територій у міжнародному праві:

- a) державна;
- b) міжнародна;
- c) територія зі змішаним режимом;
- d) територія міжнародних організацій;
- e) економічна;
- f) прикордонна.

7. Державна територія складається із:

- a) сухопутної території;
- b) водної території;
- c) надр сухопутних і водних просторів, що знаходяться у межах кордонів держави;
- d) повітряної території;
- e) території виключної економічної зони.

8. Процес встановлення кордону включає стадії:

- a) делімітації;
- b) депортації;
- c) демаркації;
- d) дезавування.

9. Які положення закріплює Договір про Антарктику:

- a) територіальні домагання тимчасово заморожені;
- b) свобода наукових досліджень;
- c) демілітаризація;
- d) розділ території за секторами між постійними членами Ради Безпеки ООН;

- e) державі належить та територія, на якій знаходиться її полярна станція.

10. Які країни вважаються приарктичними:

- a) Росія;
- b) США;
- c) Канада;
- d) Данія;
- e) Норвегія;
- f) Фінляндія;
- g) Японія.

Література:

[2, с. 350-390; 4, с. 115-128; 19; 21; 26]

Тема №6. Міжнародне економічне право.

План семінарського заняття

1. Поняття та джерела міжнародного економічного права. Термін «новий міжнародний економічний порядок».
2. Спеціальні принципи міжнародного економічного права.
3. Міжнародні організації в сфері міждержавних економічних відносин.
4. Міжнародне торговельне право як частина міжнародного економічного права.
5. Міжнародно-правовий режим туризму та послуг у даній сфері.

Ключові поняття: *міжнародні економічні відносини, принципи міжнародного економічного права, джерела і суб'єкти, доктрини міжнародного економічного права, зовнішньоекономічні відносини, система міжнародної економічної безпеки, міжнародне торговельне право, міжнародні економічні організації, СОТ, ГАТТ, ВТО.*

Методичні рекомендації

При вивченні теми слід охарактеризувати:

– джерела міжнародного економічного права як комплексної галузі міжнародного публічного права: акти міжнародних організацій, що діють у різних сферах світової економіки, міжнародних економічних відносин (Статут ГАТТ/СОТ, документи ЄС, Конвенції

Міжнародної організації праці тощо), регіональні і двосторонні угоди між державами;

- принципи міжнародного економічного права: невід'ємного суверенітету держав над їхніми природними ресурсами й економічною діяльністю; економічної недискримінації; рівності і взаємної вигоди держав у міжнародних економічних відносинах та ін.;

- тенденції розвитку сучасних міжнародних економічних відносин: процеси економічної інтеграції, проблема перебудови економічних відносин в цілях створення нового міжнародного економічного порядку та економічної безпеки держав;

- основні види міжнародних економічних договорів (торгові договори, кредитні угоди, митні угоди, угоди про міжнародні розрахунки, довгострокові угоди про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво, угоди про захист капіталовкладень тощо);

- міжнародні організації у сфері міжнародних економічних відносин (Економічна і Соціальна Рада ООН (ЕКОСОП) та регіональні економічні комісії як допоміжний механізм при ЕКОСОП; спеціалізовані установи ООН: Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) та ін.; Світова організація торгівлі (СОТ); Міжнародна організація праці (МОП); регіональні економічні організації (ЄС та ін.);

- міжнародно-правовий режим туризму та послуг у даній сфері (міжнародні договори в сфері туризму; правовий статус Всесвітньої туристичної організації (ВТО)).

Міжнародне економічне право – галузь міжнародного права, принципи і норми якої регулюють міждержавні економічні відносини. Вивчаючи дану тему, слід чітко усвідомити, що міжнародне економічне право регулює лише міждержавні економічні відносини. Міжнародні економічні зв'язки між фізичними і юридичними особами регулюються національним правом кожної держави. У цьому особлива роль належить такій галузі права, як міжнародне приватне право.

Зростання значення міжнародних економічних відносин робить необхідним посилення управління спільною діяльністю держав через міжнародні організації, що веде до зростання числа міжнародних організацій та їх ролі в розвитку міжнародного економічного співробітництва. Міжнародне економічне право має ті ж джерела, що й міжнародне право в цілому: міжнародний договір і міжнародний

звичай. Проте основним джерелом міжнародного економічного права є багатосторонні та двосторонні договори, які регламентують різні аспекти економічних відносин.

До спеціальних принципів міжнародного економічного права відносяться принципи загальної участі; невід'ємного суверенітету держави над своїми природними ресурсами і своєю економічною діяльністю; принцип преференційного режиму для країн, що розвиваються; принцип міжнародної соціальної справедливості; принцип вільного доступу до моря для країн, що не мають до нього виходу. Особливу увагу слід звернути на специфіку вирішення міжнародних економічних спорів, та характеристику міжнародного торговельного права.

Інтенсивний розвиток міжнародного туризму викликав необхідність встановлення норм регулювання туристичної діяльності. Міжнародний туризм регулюється багатьма Конвенціями, міжнародними договорами та угодами. Насамперед було досягнуто згоди про забезпечення основних прав людини на відпочинок і вільний час, які є фундаментом розвитку туризму. Загальна Декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в 1948 р., у статті 24 містить положення, що «кожна людина має право на відпочинок і вільний час, включаючи розумне обмеження робочого часу та оплачувані щорічні відпустки». У 1966 році Генеральна Асамблея ООН підтвердила і розширила цю тезу. Держави, що підписали Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, зобов'язалися забезпечувати право кожної людини «на відпочинок, вільний час, розумне обмеження робочого часу і періодичні оплачувані відпустки, а також оплату за святкові дні». Ці положення надали імпульс розвитку туризму.

Одним з найголовніших напрямків формування міжнародного туристичного права було, насамперед, досягнення в термінології та визначеннях. У 1976 р. вперше ООН був опублікований перелік визначень туристської термінології, де надано практично всі найважливіші терміни, призначені для уніфікації правил туристської статистики *Provisional Guidelines on International Tourism, UNCTAD*.

При ООН створена Всесвітня туристична організація – WTO, метою якої є вироблення норм і правил, що полегшують туристський обмін у міжнародному співтоваристві. Згідно п. 1 ст. 3 Статуту, основною метою WTO є «сприяння розвитку туризму для внесення вкладу в економічний розвиток, міжнародне взаєморозуміння, мир,

процвітання, загальну повагу і дотримання прав людини та основних свобод для всіх людей незалежно від раси, статі, мови і релігії».

Тестові завдання для організації самостійної роботи над темою.

1 рівень (Одиничний вибір варіантів відповідей)

1. Яке поняття розкриває таке визначення: «... - це система норм і принципів, яка регулює відносини, що виникають у галузі міжнародної торгівлі, і є складовою частиною міжнародного економічного права?»

- a) міжнародне комерційне право;
- b) міжнародне приватне право;
- c) міжнародне цивільне право;
- d) міжнародне торгове право;
- e) міжнародне господарське право.

2. Основним джерелом міжнародного торгового права є:

- a) міжнародні торгові договори;
- b) міжнародні торгові звичаї, в яких відтворена практика міжнародних торгових відносин;
- c) судові прецеденти міжнародних арбітражів і судів;
- d) національне законодавство країни, якщо воно за згодою держав використовується для регулювання міжнародних торгових відносин;
- e) міжнародно-правові акти міжнародних організацій.

3. Як співвідносяться між собою міжнародне економічне право і міжнародне торгове право?

- a) як галузь та інститут;
- b) як окремі галузі права;
- c) як галузь і підгалузь;
- d) як галузь і підсистема.

4. Як правильно називається документ, в якому закріплені принципи міжнародно-правового регулювання міжнародних економічних відносин?

- a) Статут ООН;
- b) Конституція України;
- c) статут ЮНКТАД;
- d) статут ГАТТ.

5. Принцип міжнародно-правового регулювання міжнародних економічних відносин, згідно якого забороняються будь-які заходи держав або міжнародних організацій, за допомогою яких останні намагаються перешкодити суб'єкту міжнародного права

вирішувати справи, які належать до його внутрішньої компетенції, називається:

- a) принцип незастосування сили чи погрози силою;
- b) принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань;
- c) принцип суверенної рівності держав;
- d) принцип невтручання у внутрішні справи.

2 рівень (Множинний вибір варіантів відповідей)

6. Галузеві принципи міжнародного економічного права:

- a) принцип недискримінації;
- b) принцип найбільшого сприяння нації (режим найбільшого сприяння); принцип національного режиму;
- c) принцип взаємної вигоди;
- d) преференційний режим;
- e) суверенної рівності держав;
- f) мирного вирішення міжнародних спорів.

7. Виберіть правильні положення, які стосуються завдань ЮНКТАД:

- a) сприяння розвитку міжнародної торгівлі, рівноправної взаємовигідної співпраці між державами;
- b) розробка заходів з реалізації принципів міжнародної торгівлі;
- c) координація діяльності у сфері міжнародної торгівлі;
- d) створення юридичної бази міжнародної торгівлі;
- e) напрацювання рекомендацій щодо функціонування міжнародних економічних відносин.

8. У яких відповідях неправильно вказано основне джерело міжнародного торгового права?

- a) міжнародні торгові договори;
- b) національне законодавство країни, якщо воно за згодою держав використовується для регулювання міжнародних торгових відносин;
- c) міжнародно-правові акти міжнародних організацій.

9. Які з наведених положень є вірними:

- a) Всесвітня туристська організація (ВТО) - міжнародна міждержавна організація в галузі туризму;
- b) ВТО створена 1975 року в Мадриді;
- c) ВТО - установа ООН, що займається розвитком стійкого та загальнодоступного туризму;
- d) У 2003 році ВТО отримала статус спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй;
- e) Членами ВТО є 136 держав.

10. Згідно положень Глобального етичного кодексу туризму, особливо корисними формами туризму, які слід заохочувати, є поїздки:

- a) з релігійними цілями;
- b) з оздоровчими цілями;
- c) з освітніми цілями;
- d) з економічними цілями;
- e) для культурних і мовних обмінів.

Література:

[2, с. 539-607; 3, с. 6-18; 21; 27]

Рекомендована література:

Базова

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. ; за ред. В. Г. Буткевича. – К. : Либідь, 2002. – 608 с.
2. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. ; за ред. В. Г. Буткевича. – К. : Либідь, 2004. – 816 с.
3. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право / В. Ф. Опришко– К. : Либідь, 1995. – 256 с.
4. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник / М. Ю. Черкес– К. : Т-во «Знання», КОО, 2001. – 284 с.

Допоміжна

5. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21.03.1986 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://docs.dtkr.ua/ua/doc/1014.2086.0>
6. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_118
7. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо державної власності, архівів і державних боргів від 08.04.83 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MU83K04U.html
8. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів від 23.08.1978 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_185

9. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН від 24.10.1970 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_569
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
11. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015
12. Європейська конвенція про імунітет держав від 16.05.1972 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_060
13. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18.04.1961 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_048
14. Віденська Конвенція про консульські зносини від 24.04.1963 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_047
15. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_038
16. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021
17. Конвенція про правовий статус біженців від 28.07.1951 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011/ed20020110
18. Конвенція про статус апатридів від 28.09.1954 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_232
19. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10.12.1982 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_057
20. Конвенція з примирення і арбітражу в рамках НБСЄ від 15.12.1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_all
21. Статут Організації Об'єднаних Націй та Статут Міжнародного Суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010/print1457259016369935

22. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042
23. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043
24. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16.12.1966 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_086
25. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_055
26. Договір про Антарктику від 01.12.1959 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_224
27. Конституція України від 23.07.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141
28. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 31. – Ст. 429.
29. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08 липня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № – 16. – Ст. 146.
30. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65.
31. Про імміграцію : Закон України від 07.06.2001 № 2491-III. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 41. – Ст. 197.
32. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2001. – № 7. – С. 6.
33. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 10. – Ст. 45.
34. Про основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 37. – Ст. 379.
35. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 527.

36. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19-20. – Ст.179.
37. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21 січня 1994 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 18. – Ст. 101.
38. Про правонаступництво України : Закон України від 12.09.1991 № 1543-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617.
39. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 19. – Ст. 80.
40. Про уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР // Голос України. – 1998. – № 20. – Ст. 20.

Навчально-методичне видання

Методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять з
дисципліни «Міжнародне право» для студентів денної форми навчання
спеціальності 7. 14010301; 8. 14010301 «Туризмознавство»

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі МДУ
89600 м. Мукачево

вул. Ужгородська, 26

Тел. 2-11-09

*Свідоцтво про внесення суб`єкта видавничої справи до
державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції Серія ДК № 4916 від 16.06.2015 р.*